

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΟ

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΜΑΘΗΜΑ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ
ΑΜ

ΣΥΝΘΕΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΑΝΔΡΕΑΣ Δ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΜΑΡΙΑ ΕΡΓΟΛΑΒΟΥ
1340200201036

ΑΘΗΝΑ 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	3
<u>ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ</u>	4
-Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	4
-Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ	4
-Η ΣΧΕΣΗ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	5
<u>Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ</u>	7
-ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΟΥ 1975	7
-Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ 2001	7
-ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΚΑΤΟΧΥΡΩΜΕΝΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	8
-Η «ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ» ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΜΕ ΑΛΛΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	10
-ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΕ ΑΛΛΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΚΡΑΤΗ	11
<u>Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ</u>	12
-ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ	12
-ΜΝΗΜΕΙΑ	12
-ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΑ ΚΤΙΡΙΑ	14
-ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ	15
-Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	16
<u>ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΟΥ ΔΙΕΠΟΥΝ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ...</u>	18
<u>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ</u>	18
<u>SUMMARY</u>	19
<u>ΔΗΜΜΑΤΑ</u>	19
<u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>	20
<u>ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>	20
<u>ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ</u>	21

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Θέμα της παρούσας εργασίας είναι η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας γίνεται μια προσπάθεια να οριστεί η έννοια του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Αναπτύσσονται οι έννοιες του περιβάλλοντος και του πολιτισμού και στη συνέχεια παρουσιάζεται η σχέση φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Στο δεύτερο μέρος, αναλύεται η κατοχύρωση της προστασίας του περιβάλλοντος αρχικά ως κρατικής υποχρέωσης στο Σύνταγμα του 1975 και η αναγωγή του δικαιώματος στο περιβάλλον σε συνταγματικό δικαίωμα με την αναθεώρηση του 2001. Αφού μελετηθεί διεξοδικά το δικαίωμα στο περιβάλλον παρουσιάζεται η θέση άλλων ευρωπαϊκών κρατών ως προς τη συνταγματική του κατοχύρωση.

Στο τρίτο μέρος γίνεται μία αναλυτική έκθεση των επιμέρους στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς, δηλαδή των αρχαιοτήτων, των μνημείων, των διατηρητέων κτιρίων και των παραδοσιακών οικισμών, με την ανάδειξη του καθεστώτος που τα διέπει. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει οι διεθνείς συμβάσεις για τη προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Τέλος γίνεται αναφορά στις βασικές αρχές που διέπουν το δίκαιο του περιβάλλοντος και διατυπώνονται συμπεράσματα.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Ο όρος περιβάλλον χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει τον υπό ευρεία έννοια ζωτικό χώρο του ανθρώπου, το σύνολο των απειράριθμων αγαθών και στοιχείων που είναι απαραίτητα για την επιβίωση, τη διατήρηση της υγείας του, την ποιότητα της ζωής και την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

Η νομική έννοια του περιβάλλοντος νοείται σε σχέση με τον άνθρωπο ο οποίος είναι ο τελικός αποδέκτης των κανόνων δικαίου. Στην ελληνική έννομη τάξη δεν υπάρχει ενιαίος ορισμός του περιβάλλοντος. Στο Σύνταγμα βεβαίως δεν περιλαμβάνεται ορισμός του περιβάλλοντος ωστόσο στη νομοθεσία ο προσδιορισμός του γίνεται με αρκετή σαφήνεια. Το άρθρο 2 παρ. 1 του νόμου-πλαίσιο (ν.1650/1986) ορίζει το περιβάλλον ως «το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων, που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες».

Το περιβάλλον διακρίνεται σε φυσικό ή πρωτογενές, που σχηματίζεται από τα φυσικά αγαθά, το νερό, τη θάλασσα, τον αέρα, τη χλωρίδα, την πανίδα και γενικά ό,τι έχει δημιουργηθεί χωρίς την παρέμβασή του ανθρώπου και σε τεχνητό ή δευτερογενές που σχηματίζεται από ανθρώπινα δημιουργήματα. Το δευτερογενές διακρίνεται σε οικιστικό και πολιτιστικό.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ο πολιτισμός παρουσιάζει θεμελιακό πρόβλημα ορισμού καθώς κατά καιρούς του έχουν αποδοθεί διαφορετικές σημασίες. Όπως

χαρακτηριστικά αναφέρει ο Μπόας (Franz Boas 1859-1942) κάθε πολιτισμός αποτελεί μια μοναδική ενότητα που δεν μπορεί να ερμηνευθεί με κοινά εξελικτικά μέτρα.

Εν προκειμένω μας ενδιαφέρει ο πολιτισμός ως το σύνολο των υλικών και πνευματικών δημιουργημάτων του ανθρώπου σε ορισμένη χώρα ή σε ορισμένη εποχή. Σύμφωνα με τα άρθρα 1 και 2 του ν.3028/02 στην έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς περιλαμβάνονται τα μνημεία, αρχαία και νεότερα, ακίνητα και κινητά, οι αρχαιολογικοί χώροι, τα άυλα πολιτιστικά αγαθά και οι ιστορικοί τόποι (εδαφικές, θαλάσσιες, λιμναίες ή ποτάμιες εκτάσεις που αποτέλεσαν τον χώρο ιστορικών ή μυθικών γεγονότων και μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά).

Η ΣΧΕΣΗ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Θεωρία και νομολογία ορίζουν ως φυσικό περιβάλλον το σύνολο των φυσικών στοιχείων (ατμόσφαιρα, ύδατα, έδαφος, χλωρίδα, πανίδα) και ως πολιτιστικό το σύνολο των ανθρωπίνων δημιουργημάτων (αρχαιότητες, μνημεία, παραδοσιακούς οικισμούς, διατηρητέα κτήρια).

Η σχέση φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος έχει προβληματίσει έντονα τόσο τη θεωρία όσο και τη νομολογία . Γεννάται το ερώτημα αν πρόκειται για δύο αντίπαλες έννοιες ή αν θα πρέπει να αντιμετωπιστούν ενιαία.

Κρατούσα είναι η άποψη σύμφωνα με την οποία το φυσικό και το πολιτιστικό περιβάλλον αποτελούν μορφές του ενιαίου εννόμου αγαθού του περιβάλλοντος. Τα φυσικά στοιχεία και τα ανθρώπινα έργα εντάσσονται στο συνολικό περιβαλλοντικό σύστημα. Βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες(υπόθεση μαρίνας Μυκόνου, ΣτΕ 3146/1998 Ε΄ ΤΜΗΜΑ) Άποψη της μειοψηφίας είναι η

αντίθετη που υποστηρίζει ότι το πολιτιστικό περιβάλλον θίγει το φυσικό αφού τα ανθρώπινα έργα συνεπάγονται επέμβαση στη φύση και συχνά καταστροφή της.

Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η έννοια της προστασίας του περιβάλλοντος προϋποθέτει την ανάγκη για ένα περιβάλλον που σέβεται την υγεία και την ποιότητα ζωής των ανθρώπων. Η ανάγκη αυτή έγινε αντιληπτή ήδη από το 1975, όταν κατοχυρώθηκε ως υποχρέωση του κράτους η προστασία του περιβάλλοντος. Στις μέρες μας όπου η απειλή τόσο για το φυσικό όσο και για το πολιτιστικό περιβάλλον είναι ιδιαίτερος έντονη η συνταγματική αναθεώρηση ανήγαγε το δικαίωμα στο περιβάλλον σε συνταγματικό δικαίωμα.

ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΟΥ 1975

Στο σύνταγμα του 1975 κατοχυρώθηκε για πρώτη φορά η προστασία των πολιτιστικών αγαθών με τα άρθρα 18 παρ.1, 24 παρ.1 και 24 παρ.6 Σ.

Στο άρθρο 24 παρ.1 Σ αναφέρεται ρητά η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος ως υποχρέωση του κράτους το οποίο «οφείλει να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα ». Στην παράγραφο 6 του ίδιου άρθρου ορίστηκε ότι «τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το κράτος » και ο κοινός νομοθέτης «θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση αυτής της προστασίας περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας καθώς και τον τρόπο και τα είδη αποζημίωσης των ιδιοκτητών».

Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ 2001

Στο Σύνταγμα του 1975 ο συντακτικός νομοθέτης επέβαλε στα όργανα του Κράτους που έχουν τη σχετική αρμοδιότητα να προβαίνουν σε θετικές ενέργειες για τη διαφύλαξη του φυσικού

αγαθού του περιβάλλοντος και να λαμβάνουν τα απαιτούμενα νομοθετικά και διοικητικά, προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα.

Με τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001 τονίζεται η ανάγκη για διαρκή προστασία του περιβάλλοντος με στόχο την παγίωση του χαρακτήρα των πολιτιστικών αγαθών και τη διαφύλαξή τους για τις επερχόμενες γενιές, καθώς ορίζεται ότι «το κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας». Μείζονος σημασίας είναι η αναγωγή του δικαιώματος στο περιβάλλον σε συνταγματικό δικαίωμα (άρθρο 24 παρ. 1 Σ). Το δικαίωμα αυτό συνοδεύει την αντίστοιχη κρατική υποχρέωση και προστατεύει την υγεία του ανθρώπου, την ποιότητα της ζωής του, αλλά και τα ίδια τα περιβαλλοντικά στοιχεία καθ' εαυτά.

Το δικαίωμα στο περιβάλλον είναι προσωπικό αλλά και συλλογικό. Προσωπικό διότι προστατεύει τη ζωή και την υγεία, αγαθά κατεξοχήν προσωπικά και συλλογικό διότι το περιβάλλον είναι κοινό αγαθό, ανήκει σε όλους. Με δεδομένο ότι προστατεύει ένα αγαθό που λαμβάνει υπ' όψη και τη μέλλουσα ανθρωπότητα (αρχή της αειφορίας) χαρακτηρίζεται και ως δικαίωμα αλληλεγγύης.

ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΚΑΤΟΧΥΡΩΜΕΝΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Συνταγματικό δικαίωμα είναι η από το Σύνταγμα απονεμόμενη εξουσία για την εξυπηρέτηση συμφέροντος. Τα συνταγματικά δικαιώματα παρέχονται στα άτομα ως μέλη του κοινωνικού συνόλου και αποτελούν τις ειδικότερες εξειδικεύσεις της ανθρώπινης αξίας. Το περιεχόμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων διακρίνεται σε αμυντικό, προστατευτικό και εξασφαλιστικό. Το αμυντικό και το προστατευτικό αναγνωρίζονται από το Σύνταγμα, ενώ το εξασφαλιστικό αναγνωρίζεται σε ειδικές περιπτώσεις. Αντικείμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων είναι η γενικότερη προστασία διαφόρων εκφάνσεων της ανθρώπινης ζωής.

Το περιβάλλον έχει αναχθεί σε αυτοτελώς προστατευόμενο αγαθό, προκειμένου να εξασφαλιστεί η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας της χώρας και η διαφύλαξη των φυσικών πόρων και της πολιτιστικής κληρονομιάς προς χάρη και των επόμενων γενεών. Το αμυντικό περιεχόμενο του δικαιώματος στρέφεται ενάντια σε κάθε απειλή δηλαδή και ενάντια στο κράτος, το οποίο έχει υποχρέωση να μην προσβάλλει άμεσα ή έμμεσα το περιβάλλον των ατόμων με δραστηριότητες ή αποφάσεις που λαμβάνει στο πλαίσιο της δημόσιας εξουσίας. Το προστατευτικό περιεχόμενο του στρέφεται προς το κράτος και αξιώνει τη θέσπιση νομοθετικών και διοικητικών ρυθμίσεων για την προστασία του περιβάλλοντος.

Ο πυρήνας του δικαιώματος στο περιβάλλον αφορά την κτήση, δηλαδή τη νομική του σύνδεση με τον δικαιούχο και ταυτίζεται με αυτή. Η κτήση περιλαμβάνει ένα αντικειμενικό στοιχείο, το προστατευόμενο αγαθό δηλαδή το περιβάλλον (φυσικό και πολιτιστικό) και την προστασία του και ένα υποκειμενικό, τον φορέα του δικαιώματος. Η εννοιολογική διασάφηση του περιβάλλοντος δεν προκύπτει άμεσα από το Σύνταγμα, γι' αυτό του προσδίδεται ένα ευρύτατο περιεχόμενο που καθιερώνει ιδιαίτερη και αυξημένη προστασία. Φορέας του δικαιώματος είναι ο άνθρωπος, καθώς το δικαίωμα στο περιβάλλον είναι κατά κυριολεξία ανθρώπινο δικαίωμα και σύμφωνα με το ισχύον Σύνταγμα κατοχυρώνεται όχι μόνο υπέρ των ελλήνων αλλά και υπέρ των αλλοδαπών ή ανιθαγενών, ανεξάρτητα από εθνικότητα, ηλικία, ή άλλη διάκριση.

Το δικαίωμα στο περιβάλλον ανήκει στα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα. Σύμφωνα με τη θεωρία του status τα συνταγματικά δικαιώματα διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες στα ατομικά (status negativus) που εξαναγκάζουν το κράτος σε αρνητική πράξη, στα κοινωνικά (status activus) που εξαναγκάζουν το κράτος σε θετική πράξη και στα πολιτικά (status socialis) που στοιχειοθετούν την «ενεργητική» κατάσταση του ατόμου. Η θεωρία αυτή δεν ανταποκρίνεται πλέον στο σύγχρονο περιεχόμενο των δικαιωμάτων, τα οποία ανεξάρτητα από το αν είναι πολιτικά ατομικά ή κοινωνικά είναι μεταξύ τους μονίμως παραπληρωματικά διότι σε κάθε συνταγματικό δικαίωμα συνυπάρχουν αρνητικές αξιώσεις, θετικές αξιώσεις και

αξιώσεις συμμετοχής. Συνεπώς το δικαίωμα στο περιβάλλον εντασσόμενο στο σύγχρονο κράτος κοινωνικής αλληλεγγύης αποκτά μεικτό χαρακτήρα (status mixtus) και αποδέκτες του είναι όλοι οι φορείς του δημόσιου τομέα (η διοίκηση, τα ΝΠΔΔ, και τα όργανά τους) και οι ιδιώτες (άτομα, ΝΠΙΔ, κοινωνικές ομάδες) λόγω της διαπροσωπικής ενέργειας που αναπτύσσουν τα συνταγματικά δικαιώματα.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το ΣτΕ τείνει προς το χαρακτηρισμό του δικαιώματος στο περιβάλλον ως κοινωνικού δικαιώματος που συνδέεται με την κοινωνική υπόσταση του προσώπου και την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του (Ε.Α 219/83, ΣτΕ 4617/86, ΣτΕ 3682/86).

Η «ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ» ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΜΕ ΑΛΛΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Δύο συνταγματικά δικαιώματα «συγκρούονται» όταν ο φορέας του ενός ενεργοποιείται πέρα από το δικαϊκό πλαίσιο και ενεργώντας χωρίς δικαίωμα παραβιάζει το δικαίωμα του άλλου. Ουσιαστικά δεν πρόκειται για νομική αλλά για πραγματική σύγκρουση, για παραβίαση δικαιώματος, συνεπώς, θα πρέπει να εξακριβωθεί ποιος είναι ο αμυνόμενος και ποιος ο επιτιθέμενος.

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το δικαίωμα στο περιβάλλον μπορεί να «συγκρουσθεί» με το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας και διακίνησης (αρ.5.3 Σ) λόγω της απαγόρευσης πρόσβασης σε ορισμένες ζώνες ιδιαίτερης , με το δικαίωμα ελεύθερης επιλογής κατοικίας (αρ.21.4 Σ) λόγω απαγόρευσης της οικοδόμησης σε ζώνες απόλυτης προστασίας ή προστασίας φυσικών πόρων, με το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης (αρ.14 Σ) η οποία δεν μπορεί να εκδηλώνεται με τρόπους που ρυπαίνουν ή υποβαθμίζουν το περιβάλλον.

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΑ ΑΛΛΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΚΡΑΤΗ

Ανάλογα με τη θέση τους απέναντι στην κατοχύρωση του δικαιώματος στο περιβάλλον ως συνταγματικό δικαίωμα τα κράτη διακρίνονται στις ακόλουθες τρεις κατηγορίες :

1)στα κράτη που έχουν υιοθετήσει μια ρητή διατύπωση του δικαιώματος στο περιβάλλον, σε συνταγματικό επίπεδο, όπως η Ισπανία με το Σύνταγμα του 1978 και η Πορτογαλία με το Σύνταγμα του 1976/82

2)στα κράτη που με τις συνταγματικές τους αναθεωρήσεις έχουν κατοχυρώσει την προστασία του περιβάλλοντος ως κρατική υποχρέωση, όπως η Σουηδία (1975), η Ολλανδία (1983), η Αυστρία (1984), το Βέλγιο (1994), η Γερμανία (1994) και η Φινλανδία (1995).

3)στα κράτη στα οποία συνταγματικές διατάξεις που κατοχυρώνουν άλλα δικαιώματα, χρησιμοποιούνται και για την προστασία του περιβάλλοντος, όπως η Ιρλανδία (1937 αρ. 40, 45 Σ) και η Ιταλία(αρ. 9, 32 Σ).

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

Αρχαιότητες σύμφωνα με το άρθρο 2 του κ.ν. 5351/1932 είναι όλα ανεξαιρέτως τα έργα της Αρχιτεκτονικής, Γλυπτικής, Γραφικής και κάθε άλλης τέχνης, κάθε είδους οικοδομήματα και αρχιτεκτονικά μνημεία, υδραγωγεία, οδοί, τείχη, τάφοι, αγγεία, σκεύη, ειδώλια, κοσμήματα των οποίων η ύπαρξη στην Ελλάδα χρονολογείται από αρχαιοτάτων χρόνων. Ως αρχαιότητες λαμβάνονται και τα αντικείμενα που προέρχονται από την εποχή του χριστιανισμού και του μεσαιωνικού ελληνισμού. Το άρθρο 1 του ίδιου νόμου σε συνδυασμό με το άρθρο 18 παρ.1 Σ ορίζουν ότι οι αρχαιότητες αποτελούν ιδιοκτησία του ελληνικού κράτους, το οποίο μεριμνά για την αναζήτηση και τη διάσωση σε δημόσια μουσεία. Οι αρχαιότητες ανήκουν στα εκτός συναλλαγής πράγματα

Εξαίρεση από τον αποκλειστικό χαρακτήρα της κυριότητας του κράτους αποτελεί το ιδιόρρυθμο δικαίωμα της κατοχής αρχαιοτήτων από ιδιώτη. Ο ίδιος νόμος καθορίζει και τις προϋποθέσεις κατοχής. Ο κάτοχος τους πρέπει να ενημερώσει το αρχαιολογικό τμήμα του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων ή την πλησιέστερη αστυνομική ή αρχαιολογική αρχή(άρθρο 5). Επιπλέον θα πρέπει να συμμορφώνεται προς τις οδηγίες του αρχαιολογικού εφόρου σχετικά με τη συντήρηση και την έκθεση των αρχαίων(άρθρο 12).

ΜΝΗΜΕΙΑ

Ο Αρχαιολογικός Νόμος υπ' αριθμόν 3028/2002 διευρύνει την έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς και ρυθμίζει θέματα που αφορούν στην κυριότητα, την κήρυξη και την προστασία των πολιτιστικών αγαθών. Στο άρθρο 2β ορίζει ως μνημεία «όλα τα

πολιτιστικά αγαθά που αποτελούν υλικές μαρτυρίες, ανήκουν στην πολιτιστική κληρονομιά της χώρας και των οποίων επιβάλλεται η ειδικότερη προστασία»*. Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ.1 η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και συνεπώς και των μνημείων συνίσταται κυρίως στον εντοπισμό τους, την καταγραφή και τεκμηρίωσή τους, στη συντήρηση και αποκατάστασή τους, στη διευκόλυνση της πρόσβασης του κοινού σε αυτά ώστε να αναδειχθούν και να ενταχθούν στη σύγχρονη κοινωνική ζωή και να ευαισθητοποιήσουν τους πολίτες

Καταρχήν ο νόμος (άρθρο 2β) προστατεύει τα αρχαία μνημεία, δηλαδή τα πολιτιστικά αγαθά που χρονολογούνται μέχρι το 1830.* Στα αρχαία μνημεία συμπεριλαμβάνονται τα σπήλαια και τα παλαιοντολογικά κατάλοιπα για τα οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι συνδέονται με την ανθρώπινη ζωή, καθώς αποτελούν μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς. Επιπλέον προστατεύει και τα νεότερα μνημεία. Ως νεότερα μνημεία νοούνται τα πολιτιστικά αγαθά που είναι μεταγενέστερα του 1830 αλλά η προστασία τους επιβάλλεται λόγω της ιστορικής ή επιστημονικής τους σημασίας.

Ορισμένα πολιτιστικά αγαθά χαρακτηρίζονται ως μνημεία αμέσως εκ του νόμου ενώ για κάποια απαιτείται ο προηγούμενος χαρακτηρισμός τους με διοικητική πράξη. Χαρακτηρισμός απαιτείται 1) για τα νεότερα κινητά και ακίνητα, τα οποία είναι προγενέστερα των εκάστοτε τελευταίων 100 ετών εφόσον παρουσιάζουν πολεοδομική, αρχιτεκτονική, λαογραφική, εθνολογική, ιστορική, καλλιτεχνική ή επιστημονική αξία (άρθρο 6) και 2) για τα αρχαία κινητά της περιόδου 1458-1830 τα οποία δεν αποτελούν ευρήματα ανασκαφών ή άλλης αρχαιολογικής έρευνας, δεν αποσπάστηκαν από άλλα ακίνητα μνημεία, ούτε συνιστούν θρησκευτικές εικόνες. Η κήρυξη γίνεται με εισήγηση του τμήματος νεότερων μνημείων του Υπουργείου πολιτισμού, από τον Υπουργό Πολιτισμού.

Στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας, μέσα στο οποίο το Κράτος, βάσει του άρθρου 24 παρ.1 Σ, οφείλει να λαμβάνει μέτρα για την προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος, η Ελλάδα έχει συνυπογράψει από το 1981 τη συνθήκη της Unesco για την προστασία των μνημείων και των χώρων της παγκόσμιας κληρονομιάς. Στόχος της Unesco είναι η προστασία από κάθε είδους φθορά και καταστροφή προκειμένου αυτά να κληροδοτηθούν στις γενιές του μέλλοντος. Στο διεθνή κατάλογο έχουν συμπεριληφθεί, η Ακρόπολη Αθηνών, τα Παλαιοχριστιανικά και Βυζαντινά μνημεία Θεσσαλονίκης, οι Δελφοί, η Ολυμπία, καθώς πληρούν τα προκαθορισμένα κριτήρια, ώστε να χαρακτηριστούν εξέχουσας σημασίας σε παγκόσμιο επίπεδο από ιστορική, καλλιτεχνική, επιστημονική, αισθητική, εθνολογική ή ανθρωπολογική άποψη.

ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΑ ΚΤΙΡΙΑ

Διατηρητέο μπορεί να χαρακτηριστεί ένα κτίριο όταν παρουσιάζει ιδιαίτερη ιστορική, λαογραφική, πολεοδομική ή αισθητική αξία. Η σχετική αυτή ιδιότητα μπορεί να αποκτηθεί σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπει το άρθρο 4 παρ.2 του Γ.Ο.Κ. και τις διατάξεις των νόμων ν.5153/1932 "περί αρχαιοτήτων" και ν.1469/1950 "περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενέστερων του 1830". Όσα κτίρια οικοδομήθηκαν πριν από το 1830 χαρακτηρίζονται αυτομάτως από το νόμο διατηρητέα χωρίς να απαιτείται προηγούμενος χαρακτηρισμός τους (ΣτΕ 3465/1980). Για τα κτίρια που χρονολογούνται μετά το 1830 το άρθρο 4 παρ.3 του Γ.Ο.Κ. προβλέπει κανονιστική αρμοδιότητα του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε για τον καθορισμό κριτηρίων αξιολόγησης των προς χαρακτηρισμό κτιρίων.

Η νομική φύση της πράξης χαρακτηρισμού ενός κτιρίου ως διατηρητέο έχει προβληματίσει τόσο τη θεωρία όσο και τη νομολογία. Κατά τη νομολογία η πράξη αυτή είναι ατομική διοικητική πράξη, διότι ο χαρακτηρισμός γίνεται αφού εκτιμηθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε κτιρίου καθώς και οι λόγοι που επιβάλλουν την

προστασία τους και συνοδεύεται από διαφορετική για κάθε κτίριο σαφή και επαρκή αιτιολογία. Υποστηρίζεται ωστόσο ότι εφόσον με το χαρακτηρισμό τα κτίρια υπάγονται σε ένα γενικό καθεστώς, η πράξη χαρακτηρισμού συνιστά περίπτωση "πράξης όρου". Η σημασία της νομικής φύσης της πράξης χαρακτηρισμού έγκειται στην προθεσμία άσκησης αίτησης ακυρώσεως κατά του χαρακτηρισμού αυτού.

Ο αποχαρακτηρισμός ενός διατηρητέου είναι δυνατός είτε εφόσον έγινε χωρίς να συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις, είτε λόγω μεταγενέστερων εξαιρετικών λόγων κατέστη ανέφικτη η επιδιωκόμενη προστασία, είτε γιατί η προστασία του αντίκειται στην προστασία ενός άλλου συνταγματικώς προστατευόμενου αγαθού (Β' Τμήμα Διακοπών του ΣτΕ). Ο αποχαρακτηρισμός μπορεί να γίνει με πράξη της διοίκησης.

Τα πολιτιστικά αγαθά προστατεύονται από το Σύνταγμα (αρ.17 παρ.1 και αρ.24 παρ.1 και παρ.6). Βάσει παλαιότερης πάγιας θέσης του ΣτΕ στα χαρακτηριζόμενα ως διατηρητέα κτίρια εφαρμόζονταν το άρθρο1 του ν.1469/1950 το οποίο σήμερα γίνεται δεκτό ότι αποτελεί γενικό νόμιμο περιορισμό που δεν αντίκειται στο α.17 Σ και το άρθρο 51 του ν.5351/1932, το οποίο δεν εφαρμόζεται πλέον ως αντισυνταγματικό, διότι καθιστά τελείως πρόσκαιρη την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας (ΣΕ 1364-5/81).

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ

Ένας οικισμός χαρακτηρίζεται παραδοσιακός με προεδρικό διάταγμα* που εκδίδεται κατόπιν πρότασης του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. ή σε ορισμένες περιπτώσεις του αρμόδιου Υπουργού και θεσπίζει όρους και περιορισμούς δομήσεως διαφορετικούς των γενικών κανόνων του Γ.Ο.Κ. (άρθρο 4 παρ.1 Γ.Ο.Κ.),εφόσον έχει προηγηθεί αιτιολογημένη έκθεση της αρμόδιας υπηρεσίας και απλή γνώμη του Συμβουλίου Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος.

*Π.Δ. της 19.10/13.11.1978 (ΦΕΚ 594 Δ') για το χαρακτηρισμό οικισμών του Ζαγορίου ως παραδοσιακών

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 άρχισε ο προβληματισμός σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές για την ανάγκη διατήρησης, βελτίωσης και αποκατάστασης των στοιχείων τόσο του φυσικού όσο και του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Το 1972 τα Ηνωμένα Έθνη συγκάλεσαν τη Συνδιάσκεψη για το Ανθρώπινο Περιβάλλον με τη συμμετοχή 113 κρατών και πλήθος μη κυβερνητικών οργανώσεων. Το 1992 συνήλθε στο Rio de Janeiro η δεύτερη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων εθνών με τη συμμετοχή 178 κυβερνήσεων και ακόμα μεγαλύτερο αριθμό μη κυβερνητικών οργανώσεων. Οι διακηρύξεις που υιοθέτησαν οι Συνδιασκέψεις αυτές μολονότι δεν έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα, δίνουν τις βασικές κατευθυντήριες γραμμές για την προστασία του περιβάλλοντος.

Βασικό χαρακτηριστικό του διεθνούς δικαίου του περιβάλλοντος είναι η συμβατική του προέλευση σε αντίθεση με την εθιμική εξέλιξη των παραδοσιακών κλάδων του διεθνούς δικαίου.(Ηνωμένα έθνη, Στοκχόλμη 1972). Στη χώρα μας αναγνωρίζεται η υπεροχή του διεθνούς δικαίου έναντι των κοινών νόμων (άρθρο 28 παρ.1 Σ), με αποτέλεσμα συχνά η εθνική νομοθετική πρωτοβουλία να περιορίζεται σε διατάξεις εφαρμογής των διεθνώς συμφωνημένων κανόνων.

Το 1954 με πρωτοβουλία της UNESCO υπογράφηκε η Σύμβαση της Χάγης για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε περίπτωση πολεμικών επιχειρήσεων.

Το 1969 στο Λονδίνο υπεγράφη η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς, η οποία αναθεωρήθηκε το 1992 (Βαλέττα, 16.11.1992) και κυρώθηκε με το ν.3378 (ΦΕΚ Α 203/19.08.2005).

Το 1985 υπεγράφη στη Γρανάδα η Σύμβαση για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης (διατηρητέα και παραδοσιακοί οικισμοί), η οποία κυρώθηκε με το ν. 2039/1992.

Το 2003 υπεγράφη στο Παρίσι η Σύμβαση για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, η οποία κυρώθηκε με το ν.3521 (ΦΕΚ Α 275/22.12.2005).

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΟΥ ΔΙΕΠΟΥΝ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η προστασία του περιβάλλοντος πρέπει να προσεγγίζεται κατά βάση ως προληπτική δράση. Η φύση των περιβαλλοντικών και των πολιτιστικών αγαθών, ο ευπαθής τους χαρακτήρας και η δυσκολία αποκατάστασής τους καθιστούν την προληπτική δράση αναγκαία. Η αρχή της προφύλαξης και της πρόληψης καθιερώνεται στη ΣυνθΕΚ και στη διακήρυξη του Ρίο(1992).

Η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί κτήμα της ανθρωπότητας. Είναι καθήκον όλων μας η προστασία των πολιτιστικών μας μνημείων και η διαφύλαξή τους για τις επόμενες γενιές. Η αρχή της αειφορίας καθιερώνεται στο άρθρο 24 παρ.1 του Συντάγματος.

Τέλος, όταν τα προληπτικά μέτρα δεν έχουν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, προβάλλει η υποχρέωση αποκατάστασης της ζημιάς. Η αρχή της επανόρθωσης των προσβολών του περιβάλλοντος προβλέπεται στη ΣυνθΕΚ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Είναι μια αδιαμφισβήτητη αλήθεια ότι η Ελλάδα είναι μία χώρα με πλούσια πολιτιστική κληρονομιά. Το κράτος έχει κάνει σημαντικά βήματα προς την προστασία, την ανάδειξη και την παράδοσή της στις επερχόμενες γενιές, με μια σειρά από νομοθετήματα και με τη συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος στο περιβάλλον.

Είναι καθήκον όλων μας να συνειδητοποιήσουμε την ανάγκη προστασίας της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και να δείξουμε με τη στάση μας τον απαιτούμενο σεβασμό στα ανθρώπινα δημιουργήματα που αποτελούν την ιστορία μας.

SUMMARY

The subject of the present research is the constitutional protection of the cultural heritage. The elaboration begins with the definition of the natural and the cultural environment. Then there is the presentation of the constitutionally guaranteed right to the environment. Furthermore information is given about the law system concerning the memorials, the antiquities, the restored buildings and the traditional settlements. Last but not least there is a reference to the fundamental principles concerning the survival of the cultural heritage.

ΛΗΜΜΑΤΑ

περιβάλλον = environment

πολιτιστική κληρονομιά = cultural heritage

Σύνταγμα = Constitution

μνημεία = memorials

αρχαιότητες = antiquities

διατηρητέα κτίρια = restored buildings

παραδοσιακοί οικισμοί = traditional settlements

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Δημητρόπουλος Ανδρέας *“ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ-ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ”*, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2005
- Καρύμπαλη-Τσιπσίου , *“ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ Η ΚΑΤΟΧΗ ΤΟΥΣ”*
- Καράκωστας Ιωάννης *“ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟ”*, Εκδόσεις Σάκκουλα , Αθήνα-Κομοτηνή 2000
- Σιούτη Γλυκερία *“ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ”*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2003
- Δημητρόπουλος Ανδρέας *“ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2004

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

<http://www.greeklaws.com/pubs/resolts.php?id=279>

<http://www.yplex.gr>

<http://www.wikipedia.gr>

<http://www.culture.gr>

<http://www.nomosphysis.gr>

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

- ΣτΕ 3146/86, άρθρο 24. Αρχαιότητες. Πολιτιστικό περιβάλλον. Ιδιοκτησία. Αναγκαστική απαλλοτρίωση.
- ΣτΕ 102/84, αποχαρακτηρισμός διατηρητέου κτιρίου
- ΣτΕ 1930/78, χαρακτηρισμός διατηρητέου αφού ληφθούν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κτιρίου
- ΣτΕ 3146/98, Ε΄ Τμήμα, υπόθεση μαρίνας Μυκόνου
- ΣτΕ 2901/91 (ολομέλεια), χαρακτηρισμός φαρμακείου ως ιστορικό μνημείο